

strijd tegen de zonden in de gemeente. Het woord wordt niet door allen aangenomen. Het vindt tegenstand. En iemand die trouw het woord bedient vindt evenzeer tegenstand. Wie spreekt naar den mond van Jeruzalem ontgaat veel moeite, maar wie spreekt naar het hart van Jeruzalem zal het ondervinden, dat een dienstknecht niet meerder is dan zijn Heer. Mattheus 10 wordt vervuld ook in de 20e eeuw: „Het zij den discipel genoeg dat hij worde gelijk zijn meester en de dienstknecht gelijk zijn heer. Indien zij den heer des huizes Beelzebub hebben geheeten, hoeveel te meer zijn huisgenooten. 10 : 25. De Heere Jezus is niet gekomen om vrede te brengen op de aarde, maar het zwaard. „Want — zoo zeide Hij — ik ben gekomen om den mensch tweedrachtig te maken tegen zijn vader en de dochter tegen haar moeder, en de schoondochter tegen haar schoonmoeder; en zij zullen des menschen vijanden worden, die zijn huisgenooten zijn. Die vader of moeder liefheeft boven mij is mijns niet waardig, en die zoon of dochter liefheeft boven mij is mijns niet waardig, en die zijn kruis niet op zich neemt en mij navolgt is mijns niet waardig. Die zijn ziel (leven) vindt zal haar verliezen en die zijn ziel (leven) zal verloren hebben om mijnen wil, zal haar vinden“. Matth. 10 vs 34 vv.

Niemand die den Heere trouw dient in z'n ambt komt aan deze moeite en strijd. We zijn gewoon hoog op te zien tegen den apostel Paulus bijv. Wat een held des geloofs! Wat een geweldenaar in het koninkrijk der hemelen! Jawel, maar luister eens naar wat Paulus zelf zegt: „Ons vleesch had geen rust, maar wij waren in alles verdrukt: van buiten strijd, van binnen vrees“. 2 Cor. 7 : 5.

We vergeten niet, dat Paulus apostel was en een buitengewone taak had, maar zou niet van alle dienaren des Woords wel eens gelden wat hij schrijft: „Behalve de dingen die van buiten zijn, overvalt mij dagelijks de zorg van alle de gemeenten?“ (van mijn gemeente) 2 Cor. 11 : 28. „Wie is er zwak, zoo schrijft hij, dat ik niet zwak ben, wie wordt er geërgerd, dat ik niet brande? 29. Paulus en de zijnen gingen door eer en oneer, door kwaad gerucht en goed gerucht, als verleiders en nochtans waarachtigen, als onbekenden en nochtans bekend, als stervende en zie wij leven, als getuigd en niet gedood, als droevig zijnde doch altijd blijde, als armen doch velen rijk makende, als niets hebbende en nochtans alles bezittende“. 2 Cor. 6 : 8 vv.

Als ik me niet vergis, heeft Prof. Veenhof bij de opening der lessen gesproken over den strijd, dien de apostelen te strijden hadden in de eerste eeuwen.

Ik zal dat niet herhalen. Maar we kunnen er zeker van zijn, dat er in dit opzicht ook niets nieuws is onder de zon. We komen nog in de gemeenten menschen tegen die in eigenwillige vroomheid en in eigen gerechtigheid de zaligheid zoeken te verwerven. We komen nog in aanraking met hen, die wel in den hemel willen komen maar niet onberispelijk willen wandelen. We ontmoeten nog broeders en zusters, die wel zeggen: Heere, Heere, maar die niet doen den wil des hemelschen vaders. En aan de materiele omstandigheden zal ik maar niet veel woorden wijden. We moeten maar niet rekenen op mooie kerkgebouwen en groote pastorieën en rijke tractementen. Wel moeten we voorbereid zijn op het tegendeel. En over de haat der wereld die het deel is van trouwe dienstknechten des Heeren wil ik het verder niet hebben. Dat zal toch wel niemand verwonderen, die het woord des Heeren kent: „Gij zult van allen gehaat worden om mijnen naam; maar wie volstandig zal blijven tot het einde, die zal zalig worden“.

En toch: de last des Heeren is licht en Zijn juk is zacht. Ook de last die Hij dienaren des Woords oplegt en het juk dat zij te dragen hebben.

Men heeft mij vaak gevraagd: Zijn Gods geboden nu zwaar of licht?

Mijn antwoord is altijd geweest: Zwaar voor het vleesch, licht als we al onze verwachting hebben van den Heere en Hij Zijn kracht in onze zwakheid vervult. Zóó is het nu ook met den voortreffelijken, moeilijken dienst des Woords.

Als de Heere Jezus zijn discipelen uitzendt met de bekende opdracht uit Matth. 28 : 19, dan voegt Hij er aan toe: „En zie, Ik ben met ulieden alle de dagen tot de voleinding der wereld“. Dat weegt ruimschoots op tegen alle bezwaren en moeilijkheden die aan ons werk zijn verbonden. Als we eenvoudig en oprecht, naar de gaven die de Heere ons gaf Hem dienen, Hem volgen, Zijn Woord bewaren, Zijn opdracht vervullen, dan is Hij met ons. En Hij heeft alle macht in hemel en op aarde. Hij maakt ons tot meer dan overwinnaars. Door Zijn Geest dien Hij ons schenkt. Door Zijn genade die ons sterkt tot allen strijd. Die met ons is is meer dan alles en allen, die tegen ons zijn. Zijn genade is ons genoeg.

Tegenover alle moeiten en bezwaren, die ik noemde, staan oneindig veel beloften. Hebben we te strijden tegen eigen vleesch en bloed, zoodat we zuchten: Ik elendig mensch, wie zal mij verlossen uit het lichaam dezes doods? Het antwoord luidt: „Ik dank God, door Jezus Christus onzen Heere!“

Hebben we een doorn in het vleesch, die de Heere niet wegneemt, daar staat tegenover het woord des HEEREN: Mijn genade is u genoeg.

Hebben we verdrukking in de wereld, er staat ge-

schreven: Vrees niet, ik heb de wereld overwonnen. Hebben we te strijden tegen den duivel en de geestelijke boosheden in de lucht, de Geest des Heeren is sterker dan alle duivelen uit de hel en Hij maakt ons tot meer dan overwinnaars.

Moeten we om Christus' wil huizen of broeders of zusters of vader of moeder of vrouw of kinderen of akkers verlaten? We hebben de belofte, dat we honderdvoud zullen ontvangen en het eeuwige leven beërven.

Worden we moe in den strijd en zouden lichaam en geest, spieren en zenuwen het opgeven — de HEERE geeft den moede kracht en vermenigvuldigt de sterkte dien, die geen krachten heeft. De jongen zullen moede en mat worden en de jongelingen zullen gewisselijk vallen, maar die den Heere verwachten zullen de kracht vernieuwen; zij zullen opvaren met vleugelen gelijk der arenden. Zij zullen loopen en niet moede worden, zij zullen wandelen en niet mat worden. Jes. 40 : 29—31. Het lijden van den tegenwoordigen tijd is niet te waardeeren bij de heerlijkheid die ons zal geopenbaard worden. Als we maar leven uit het geloof. Als we maar alle verwachting van den Heere hebben. Zoals de geloovigen uit Hebr. 11 : „En wat zal ik nog meer zeggen? Want de tijd zal mij ontbreken zou ik verhalen van Gideon, en Barak en Simson en Jefta en David en Samuël en de Profeten; welke door het geloof koninkrijken hebben overwonnen, gerechtigheid geëffend, de beloftenissen verkregen, de muilen der leeuwen toegestopt, de kracht des vuurs hebben uitgebluscht, de scherpte des zwaards zijn ontvonden, uit zwakheid krachten hebben gekregen, in den krijg sterk geworden zijn, heirlegers der vreemden op de vlucht hebben gebracht..... Daarom dan ook alzoó wij zoo groot een wolk van getuigen rondom ons hebben liggende, laat ons afleggen allen last en de zonde die ons lichtelijk omringt en laat ons met lijdzaamheid loopen de loopbaan die ons voorgesteld is, ziende op den oversten Leidsman en Voleinder des geloofs Jezus, dewelke voor de vreugde die hem voorgesteld was het kruis heeft verdragen en schande verwacht en is gezeten aan de rechterhand van den troon Gods. Hebr. 11 : 32 vv en 12. Zoo is dan de taak waarvoor gij u voorbereidt voortreffelijk, zwaar en licht!“

Ik kan me voorstellen dat gij gedacht hebt of denkt: dat is allemaal goed en wel, maar wat hebben wij daar vandaag mee te maken? Ik meen: alles.

Wat geldt van het ambt zelf geldt in zekere mate ook van de voorbereiding. Het is een voortreffelijk werk, dat gij u moogt voorbereiden voor zulk een taak. Ge moogt de Schriften onderzoeken, die u wijs kunnen maken tot zaligheid. Ge moogt de Schriften onderzoeken, die van Jezus Christus getuigen. Ge moogt zoo bekend geraken met de rijke beloften van het evangelie. Heerlijk als onze harten daarvoor openstaan. Het Woord Gods is zoeter dan honing en kostelijker dan fijn goud.

Ge moogt onderzoeken wat de Heere zijn volk bevolen heeft.

Ge moogt u oefenen in de kennis van Grieksch en Hebreeuwsch, de talen waarin het God belijft heeft Zijn Woord te laten op schrift stellen.

„Voor de dooden gedoopt“

„Anders wat zullen zij doen, die voor de dooden gedoopt worden? Indien de dooden ganschelijk niet opgewekt worden, waarom worden zij voor de dooden ook gedoopt? Waarom zijn ook wij alle uur in gevaar? Ik sterf alle dagen,“

(1 Cor. 15 : 29—31a).

Onlangs werd vrijwel gelyktijdig van verschillende zijde m'n aandacht bepaald bij den tekst dien we boven dit artikel plaatsten. Het is een plaats die men algemeen voor een der moeilijkste uit heel het N.T. houdt en waarvan b.v. Grosheide (in den van Bottenburg-commentaar en in de K.V.) schrijft, dat het nog nooit aan iemand is gelukt, er een bevredigende verklaring van te geven. Hij zelf ziet daartoe ook geen kans.

Nu is er sinds dien tijd (1932/33) van gereformeerde zijde althans nog één poging gedaan — mogelijk wel meer; ik weet het niet — om een oplossing te vinden. In den 40sten jaargang van het Gereformeerd Theologisch Tijdschrift (blz. 213 vlgg.) wijdt wijlen ds K. v. Dijk van Wonsobro n.l. een artikel aan de verklaring van dezen tekst.

Ook al achten we zijn weergave van den Griekschen tekst onhoudbaar, toch valt de onbevagenheid, waarmee deze „leek in het vak der uitleggende“ (zoals hij zichzelf zeer bescheiden aandient) de kwestie aanpakt, zeer te waardeeren. Hij gaat niet uit van de veronderstelling, dat we in het „doopen voor de dooden“ wel met een bijzonder gebruik zullen te maken hebben, waarvan we verder niets weten; hij verklaart, weinig of niets te weten van de 20 à 30 verschillende verklaringen die er van gegeven zijn; maar hij gaat slimpel en nuchter aan het werk met alleen den Griekschen tekst voor zich.

In die methode willen we hem volgen, wanneer we thans ons aan den uitleg van bovengenoemden tekst

Ge moogt bezig zijn met de leer der apostelen om daarin te volharden.

Ge moogt indringen in de leer der kerk, zooals die beleden is in de belijdenisgeschriften.

Ge moogt zoeken te verstaan, wat ge gelooft.

Ge moogt leeren zien de leiding des Heeren in de kerkgeschiedenis.

Hoe de Heere Zijn Woord telkens weer tot heerschappij heeft gebracht en zijn volk heeft doen wederkeeren naar Zijn Woord.

Ge moogt u voorbereiden voor de verkondiging van het Woord des Heeren en voor het onderwijs dat ge te geven hebt aan de jeugd der kerk.

De voorbereiding voor het werk van dienaar des Woords is echter niet alleen voortreffelijk, maar ook zwaar. Gij hebt bij de studie ook te strijden tegen uw vleesch en bloed. Ge moet leeren „alle gedachte gevangen te leiden tot de gehoorzaamheid van Christus“. 2 Cor. 10 : 5. Ge hebt te strijden tegen de traagheid van geest en den weerstand van uw vleesch. Ge hebt u zelf te verloochenen en het kruis op u te nemen en reeds nu u te oefenen in de godzaligheid en voorbeelden der kudde te zijn. Als iemand nu niet trouw wil zijn in de voorbereiding voor z'n ambt, wie waarborgt hem, dat hij dan later wel trouw zal zijn?

Als ge u bij uw studie eenvoudig houdt aan het Woord des HEEREN en ernst maakt met de beloften, en eischen van Zijn verbond, dan zal een afvallige kerk u niet vieren en de studentenwereld u niet prijzen. Ge zult nu reeds te boek staan als spelbrekers en menschen van de nachtschool.

En toch is de voorbereiding voor het ambt licht. Als uw verwachting maar van den HEERE is. Als ge Hem maar kent in al uw wegen. Dan hebt ge de rijkste beloften. Die meer dan overvloedig opwegen tegen alle vijandschap en tegenstand, die ge zult ondervinden. Zoo God voor ons is, wie zal tegen ons zijn?

Commilitones. We gaan een maand of wat naar huis. Om vacantie te genieten zooveel en zoolang als dat noodig is en we dat voor den Heere kunnen verantwoorden.

Hij is harmhartig. Hij vraagt niet meer van ons dan wij kunnen.

Maar Hij vraagt wel van ons, dat we onzen tijd en gaven en krachten, die Hij ons gaf, besteden in Zijn dienst. „Gij zijt duur gekocht, zoo verheerlijkt dan God in uw lichaam en in uwen geest, welke Godes zijn“. Dat mogen wij allen, Hoogleraren en studenten, bedenken.

De Hoogleraren zullen bij het leiding geven aan de studie geen lasten mogen opleggen, die te zwaar zijn om te dragen. Wij zullen niet meer mogen opleggen, dan we tegenover den HEERE kunnen verantwoorden. Wij allen zullen bij het geven en het ontvangen van het onderwijs ons moeten stellen onder de tucht van het Woord des HEEREN. En we zullen bij ons werk aan de Hoogeschool voor oogen moeten houden het doel van de opleiding: Menschen Gods te vormen, tot alle goed werk volmaakt toegerust. De HEERE geve u en ons Zijne genade en vervulle ons allen met Zijn Geest, opdat we bekwaam en getrouw mogen worden in al ons werk.

Hierna las prof. Jager een gedeelte van Jesaja 40, en ging hij voor in dankzegging.

UIT DE SCHRIFT

gaan wagen.

Om allereerst even het verband in 't kort op te halen: Paulus strijdt in 1 Cor. 15 tegen menschen, die de opstanding der dooden loochenen (vs. 12). Hij gaat een heele reeks consequenties uit dit verkeerde standpunt opsommen (vss. 13—19), om dan (vs. 20) tegenover dit valsche uitgangspunt te stellen, hoe het wél is. Met die positieve uiteenzetting gaat hij door tot vs. 28.

Maar in vs. 29 gaat hij nog even verder spinnen aan den draad dien hij na vs. 19 had laten glippen¹⁾. De apostel stelt zich nog eens weer voor een oogenblik op het standpunt van de menschen die hij weerlegt, (dat n.l. de dooden niet worden opgewekt), om te laten zien, hoe zinloos dan verschillende handelingen worden, die toch ook de Corinthiërs als „normaal“ beschouwen; hoe dus hun eigen practijk op verschillende punten strijdt met de leer die er nu onder hen verkondigd wordt.

Als eerste van die handelingen, die op het standpunt van de door Paulus bestreden ketteren hun zin verliezen, wordt nu genoemd de doop voor (of: boven) de dooden.

Als tweede echter: Paulus' levensgevaarlijke strijd in dienst van het evangelie.

1) Vgl. ook Grosheide (comm. blz. 520/1): „De apostel was na vs 19 zichzelf in de rede gevallen. Hij ging niet verder met te schrijven, hoe de toestand zou zijn, indien Christus niet was opgewekt, indien er geen opstanding der dooden was. Evenwel, er is nog meer over dit onderwerp te zeggen,“

In denzelfden geest Van Dijk (a.w. blz. 216): „Met de verwerping van die ongerijmde conclusies heeft de apostel zijn bestrijding van die dwaling van sommigen in Corinthen even onderbroken. Maar hij was toch nog niet geheel klaar met hen. Daarom neemt hij in vers 29 den draad van zijn betoog weer op“.

apostelen om
k, zooals die
geloof.
leeren in de

er tot heer-
doen weder-
ondiging van
rjs dat ge te

dienaar des
k, maar ook
trijden tegen
de gedachte
d van Chris-
gen de traag-
vleesch. Ge
p u te nemen
eid en voor-
t niet trouw
t, wie waar-
zal zijn?
udt aan het
de belofte.
fvallige kerk
t prijzen. Ge
ters en men-

umt licht.
E is. Als ge
ge de rijkste
wegen tegen
ondervinden.
in?
at naar huis.
lang als dat
nnen verant-

van ons dan

onzen tijd en
eden in Zijn
neerlijkt dan
Godes zijn".
udenten, be-
geven aan de
e zwaar zijn
en opleggen,
rantwoorden.
tvingen van
de tucht van
zij ons werk
houden het
vormen, tot
HEERE geve
len met Zijn
ogen worden

n Jesaja 40,

SCHRIFT

kort op te
menschen, die
12). Hij gaat
eerde stand-
s. 20) tegen-
hoe het wel
hij door tot

spinnen aan
lippen¹⁾. De
oogenblik op
eerlegt, (dat
te laten zien,
worden, die
beschouwen;
ende punten
verklondigd

et standpunt
n zin ver-
(of: boven)

arlijke strijd

1) De apos-
len. Hij ging
1 zou zijn, in-
geen opstan-
neer over dit

16): Met de
eet de apos-
umigen in Co-
nog niet ge-
vers 29 den

Het tweede punt is duidelijk, het eerste niet. Daar-
om willen we ditmaal maar eens van achteren af be-
ginnen. Als we dit uiteinde van den draad opnemen,
lukt het misschien het verwarde kluwen van vs. 29
af te rollen.

Dan moeten we allereerst vaststellen, dat de apostel
van punt één naar punt twee een dubbelen overgang
heeft gemaakt. Immers in vs. 29 gaat het over den zin
(of beter: de zinloosheid) van den doop voor een
bepaalde groep menschen (derde per-
soon). Maar in vs. 32 vraagt Paulus: „Wat baat mij
(eerste persoon) het leiden van een ge-
vaarlijk leven?”

M.a.w. de apostel is niet alleen overgesprongen van
den derden op den eersten persoon, maar heeft ook de
vraagstelling gewijzigd. Eerst heet het: „Wat zullen
die en die menschen bereiken met (of: winnen bij)
hun doop?”²⁾. Later: „Wat win ik bij mijn ge-
vaarvolle moeite?”

Nu schijnt men tot dusver te hebben gemeend, dat
de apostel dezen dubbelen overgang in één keer maakt.
Volgens de gangbare lezing toch vindt men reeds on-
middellijk na vs 29, in vs 30 nl., in andere bewoordingen
dezelfde vraag die we daareven uit vs 32 aanhaalden.

Evenwel: ik meen de juistheid van deze opvatting
te mogen betwijfelen. Het viel me nl. op, dat stillisti-
sche overwegingen pleiten voor een andere interpunc-
tie van vs 30 en 31a. Lezen wij nl. met verplaatsing
van het vraagteken aldus:

„Waarom ook wij?

In gevaar zijn we elk uur,
dagelijks sterf ik.....”

dan komen het parallelisme, de climax en het chiasme
uit. Paulus blijkt dan nl. zijn vraag „Waarom ook wij?”
te motiveeren in twee beweringen („In gevaar zijn we
elk uur” en „dagelijks sterf ik”), die aan elkaar „even-
wijdig” zijn, die in ietwat verschillende bewoordingen
toch ongeveer hetzelfde zeggen. Evenwel is de twee-
de uitspraak krasser dan de eerste. Er is dus opklim-
ming (climax). En tenslotte: wanneer we de op elkaar
corresponderende deelen van beide uitspraken onder-
ling verbinden (dus „in gevaar zijn we” met „sterf ik”
en „elk uur” met „dagelijks”) dan krijgen we een
kruis. We ontdekken hier dus de z.g. kruisstelling (of
met een vreemd woord: een chiasme).

Het is duidelijk, dat, waar dit alles te loor zou gaan,
wanneer we de laatste twee zinnen uit elkaar zouden
halen door het vraagteken er tusschen in te plaat-
sen (zooals men bij de gangbare lezing doet), er alles
voor te zeggen valt, het met de indeeling te wagen,
die wij voorsloegen.

En dan doen we verrassende ontdekkingen. In de
eerste plaats lost de moeilijkheid, die men tot nu toe
ondervond bij de verklaring van de woorden „voor
(of: boven) de dooden” zich nu als vanzelf op. Maar
voorts blijkt ook Paulus’ redeneering nu beter te
loopen.

Wat het eerste punt aangaat: „waarom ook wij?”
hebben we met een onvolledige vraag te doen, inzoover
het werkwoord daarin is verzwegen. Nu gebeurt
dit in elke taal herhaaldelijk, wanneer men nl. uit het
vlak voorafgaande het werkwoord er als vanzelf bij
denkt. Nu staat in vs 29b: „waarom worden zij voor
de dooden ook gedoopt?” of: „waarom laten zij zich
boven de dooden dan toch doopen?” Het is dus heel
gemakkelijk de vraag uit vs 30a volledig te maken. We
zullen moeten lezen: „Waarom (laten) ook wij (ons
doopten)?”

Paulus gaat hier dus alleen over van den derden
persoon („zij”) naar den eersten („wij”). De vraag
blijft dezelfde, maar wordt alleen toegepast op een
ander (op hemzelf nl.).

Waarom kan de apostel dat doen? In welk geval
kan hij de vraag die hij eerst stelde ten aanzien van
een bepaalde (ons voorschijns niet nader bekende)
groep menschen nu aan zichzelf adresseeren? Mij dunkt:
dan, wanneer hij zich in dezelfde situatie bevindt als
die bewuste menschen.

M.a.w. het ligt voor de hand te veronderstellen, dat
ook die menschen, waarvan Paulus in vs 29 spreekt,
zich in doodsgevaar bevinden³⁾.

Welnu: dat ligt nu uitgedrukt in de woorden die de
Statenvertaling weergeeft met „voor de dooden”
Grosheide met „boven de dooden” (K.V.) of „boven de
graven” (deze vertaling neemt hij als mogelijk aan,
ook in den van Bottenburg-commentaar).

We treffen in deze uitdrukking nl. een voorzetsel
aan, dat inderdaad zeer dikwijls den zin heeft van
„voor” (d.w.z. „ten behoeve van”), maar dat toch
oorspronkelijk plaatselijke beteekenis heeft en op één
lijn staat met ons „boven”. Als we nu even ons het

verschil realiseeren tusschen „op”⁴⁾ en „boven”, dan
wordt ons meteen het „gevaarlijke” in het laatstge-
noemde woord duidelijk.

Een dreumes kunnen we vaak op het trottoir zien
zitten spelen. Maar een bengel die drie hoog op een
balcon klimt en z’n beenen over den rand laat bunge-
len zit boven de straat.

Als Petrus (Matth. 14: 29) op Christus’ bevel over
boord is gestapt, wandelt hij op het water. Maar een
met z’n leven spelend acrobaat die op 25 meter hoog-
te een draad over de rivier laat spannen en zich daar-
op waagt, loopt boven het water.

U voelt: in beide gevallen, dat van dien kwajongen
en dat van den draaddooper, behoeft er niet het ge-
ringste tusschenbeide te komen, of ze vallen naar be-
neden. „Boven” is dus een voorzetsel, waarin we de
wankelende, précaire positie vinden uit-
gedrukt. Het wekt dadelijk de associatie: „aanstands-
tuimelt hij naar beneden”.

Nu wordt voorts de benaming „de dooden” ook ge-
bruikt ter aanduiding van „het doodenrijk, de
plaats der afgestorvenen”. En we zullen ons die
moeten voorstellen als een gapenden afgrond: een
voorstelling die ons trouwens onmiddellijk ligt. Ver-
binden wij niet als vanzelf aan het woord „dood” de
gedachte aan een gedolven graf? (Men denke ook aan
de O.T. benaming van de dooden: „Zij die in den kull
nederdalen”).

Met „boven de dooden” zal dus zeer plastisch zijn
uitgedrukt de positie van menschen die aanstands-
dreigen te sterven, precies zooals wij dat plegen te
doen in uitdrukkingen als „op den rand van het graf”
of „aan den rand van den dood”.

De vertaling „boven de dooden” die Grosheide in
overweging gaf, was er dus niet zoover naast. Ik zou
alleen willen corrigeren: „boven de groeve”. De fouten
van de door Grosheide mogelijk geachte opvatting
zijn nl. deze, dat men zich de in vs 29 bedoelde doop-
handeling voorstelt als plaatshebbend boven de ge-
aloten graven van anderen, en dat wel in let-
terlijk en zin. Maar wij moeten hier denken aan
menschen, die zich figuurlijk gesproken laten
doopten boven het geopend graf, dat als voor hen
zélf gedolven is.

Als we nu nog eens vs 29 lezen in onmiddellijke aan-
sluiting bij vs 18/19 (zie boven), dan zal dunkt me
ieder moeten toegeven, dat we een sluitenden gedach-
tengang hebben gekregen:

„Dan (nl. als de dooden niet opgewekt worden)
zijn ook zij die in Christus zijn ontslapen, verlo-
ren. Als we alleen voor dit leven onze hoop op
Christus gevestigd hebben, dan zijn we de meest
beklagenswaardige van alle menschen. Immers wat
zullen zij (er dan bij) winnen die zich laten doo-
pen op den rand van het graf? Als de dooden
heelemaal niet worden opgewekt, waarom laten
ze zich dan toch doopen op den rand van het
graf?”

In de tweede plaats, zoo zeiden we, is door de ge-
wijzigde interpunctie ook een betere overgang van vs
29 naar vs 32 tot stand gekomen.

Paulus had het in vs 29 gehad over de zinloos-
heid van den doop voor menschen die aan den rand
van den dood zijn, aangenomen even, dat zij gelijk
hebben die zeggen: een opstanding der dooden is er
niet.

Nietwaar? het evangelie heeft bij zijn komst in Co-
rinthe menschen getroffen voor wie het leven pas be-
gon of in volgen gang was, maar daarnaast ook men-
schen, voor wie het leven reeds had afgedaan: oudjes,
die hun laatste dagen sletten; ongeneeslijk zieken, die
met den dood voor oogen lagen. En als het nu waar
is, dat Christus alleen voor ons leven aan deze zijde
van het graf iets beteekent, omdat er na den dood
geen vervolg meer op het leven komt, dan heeft het
voor zulke menschen geen zin meer, zich nog in de
gemeenschap van Christus te laten inlijven. De doop
is, als het zóó staat, alleen op z’n plaats, wanneer men
nog leven voor den boeg heeft, niet wanneer de dood
aanstaande is.

Maar nu bedenkt Paulus, dat het met hemzelf eigen-
lijk niet anders staat dan met die afgeleefde men-
schen over wie hij het in vs 29 had. En daarom vervolgt
hij met een wending die wel moet inslaan: „Diezelfde
vraag van daareven kan ik ook ten aanzien van mezelf
stellen. Ik ben toch eigenlijk in mijn strijd voor het
evangelie ook een koorddanser boven het ravijn van
den dood. Ja, om het eens heel sterk te zeggen: elken
dag maak ik wel een salto mortale! Een krasse uit-
drukking vindt u? Maar ik beroep me op woorden die
gij zélf ten aanzien van mij hebt gebezigd, en dat wel
in p r i j z e n d e n zin⁵⁾. En toch zoudt gij op het

⁴⁾ Dit verschil wordt niet in ’t oog gevat, wanneer
men wel vertaalt „boven de graven”, maar zich dan een
doopplechtigheid voorstelt op de zerk. Wat dit Paulus’
bedoeling geweest, dan zou hij hier toch wel een ander
voorzetsel (als) hebben gebezigd.

⁵⁾ We zullen in vs 31 de best vertegenwoordigde lezing
injection moeten houden en dus (in afwijking van de Sta-
tenvertaling) moeten vertalen „bij uw roemen, broeders,
dat ik heb in Christus Jezus, onzen Heer”. Maar het is
niet juist, wanneer Grosheide (comm. blz. 524) schrijft:
„H i p r i t e n a n t h r o n i z, uw roemen, kan blijkens h e r i t o n i z
zijn het roemen van de Korintheërs, maar moet beteeken-
nen: het roemen over de Korintheërs”. In het Grieksch

OP EN OM 'T KERKPLEIN

Over een en dertig leidt geen weg naar Rome

We schrijven ditmaal over een ganzenbord.

En ge zegt, gedachtig misschien aan het feit, dat
de Gereformeerde moralist Wittewrongel in zijn in 1661
verschenen: „Christelijke Huishouding” over de gan-
zenborden zijn toorn heeft uitgegoten: daar kan niets
goeds van komen.

Lezer, zeg dat niet.

Want op dit ganzenbord wordt in alle onnoozelheid
een pijl afgeschoten, die precies raak is.

Het betreft geen gewoon ganzenbord.

Reeds hierom niet, dat het ditmaal een vinding is
van een Jezulietenpater in Italië, uitgegeven ter gelegen-
heid van het Anno Santo, het Heilige Jaar, dat de
pelgrims over alle wegen, die naar Rome leiden, trekt
naar Vaticaanstad.

En bovendien is het geen gewoon ganzenbord, omdat
de ingenieuze vinder hier een keurig staaltje van de
verbinding van „natuur” en „genade” heeft weggege-
ven.

De „natuur” is hier het schema van het ganzenbord.

En de „genade” de stichtelijke weg, die U na vele
mogelijke teleurstellingen, na véél in de put zitten en
dergelijke narigheden tenslotte naar Rome voeren kan.
Kán. Want het blijft natuurlijk mogelijk, dat de dob-
belsteentjes zóó raar rollen, dat ge er nooit komt. Op
nummer 50 namelijk. Want als ge dáár komt, dan zijt
ge er. Bij den Paus. Op dat cijfer staat zijn portret.

Maar dan moet ge geluk hebben.

Komt ge bijvoorbeeld op 17, dan hebt ge pech. Ge
moet dan — net als op een gewoon „natuurlijk” gan-
zenbord — terug naar 10. Maar het is geen gewoon
ganzenbord. Dat blijkt uit de reden, waarom ge terug
moet: ge zijt „voor de verleiding bezweken”. Die mede-
deeling is dan van bovennatuurlijken aard. Dat is dus
de „genade”.

Komt ge op 49, dan zijt ge geneigd, denkend, dat de
deuren van het Vaticaan reeds voor u opengaan, uw
sandalen los te gespen. Maar wacht er even mee: ge
moet terug naar 5 en dat is wel een beetje een lange
reis, zoo barrevoets. Het blijkt n.l. dat ge op no. 49
„in het gezicht van de haven verdronken” zijt.

En zoo’n pech heeft nu ook iedere pelgrim van het
ganzenbord, die op 31 terecht komt. Hij moet ook te-
rug: hij heeft „verkeerde kranten gelezen”.

Kijk, dat laatste bracht me nu aan het denken.

En ik ging hier het kostelijke uit het snoode vinden.
Ik dacht eerst aan een goeie kennis van me.

Ook een „een en dertig”.

En die inderdaad een verkeerde krant gelezen had.

Hij was namelijk geabonneerd op De Roeper.

Maar hij was ondanks het feit, dat hij op 31 zat en
juist dank zij het feit, dat hij de verkeerde krant
gelezen had, tóch op 50 terecht gekomen, bij den Paus.
Hij was n.l. „hereenigd” zooals dat tegenwoordig heet.
Hereenigd met de synodocratie.

Dát klopte dus niet.

En tóch klopte hier iets.

Dat heeft pater Sergio Gioia natuurlijk niet geweten.
Maar het klopt.

Een en dertig is metterdaad de hinderpaal op den
weg naar Rome.

Artikel een en dertig.

Het „tenzij” van dat artikel der kerkenorde.

Wie dáár terecht komt, komt naar Rome niet.

Dat „tenzij” is de doodsteek voor de hiërarchie.

En die hiërarchie heeft door dat „tenzij” géén kans.
Tenzij dit „tenzij” moedwillig wordt verzaakt.

Maar over 31 — dat heeft Sergio Gioia óók niet ge-
weten, al heeft hij gelijk — leidt géén weg naar Rome!

Niet naar de eerste.....

Niet naar de tweede.....

Niet naar de derde hiërarchie.

Zij beleven aan geen van drieën aan dát artikel een
heilig jaar!

Geén Anno Santo 1950!

D. E. C.

standpunt van die menschen daar bij u, die de opstan-
ding der dooden loochenen, deze leefwijze van mij (die
eigenlijk een gestadige dood is) hebben moeten la-
ken! Want zij moeten wel als devies uitgeven: Haal
van het leven hier wat er van te halen is, want dit
is uw enige kans!”

Ziet u, hoe prachtig Paulus, door den Geest gedre-

kan nl. het subst. verbaal op -en in verbinding met
zijn gebruikt worden ter omschrijving van het passivum.
Zoo vond ik in een scholion op de Basilica: ἀναστήσεις,
ἀνάστασιν ἔχει ἀνάστασις, wat gelijk is aan ἀ. τ. οὐκ ἀνάστασις:
niet gestipuleerde rente wordt niet gevorderd (of met een
iets eleganter weergave: laat zich niet vorderen).

We zouden de woorden van Paulus waarom het hier
gaat dus zóó kunnen weergeven: „bij den lof, broeders,
dien ik (juist) van u toegezwaaald krijg”.

De slotwoorden „in Christus Jezus, onzen Heer” zijn
wel duidelijk. Zooals Paulus, die immers alle dingen slechts
vermag door Christus die hem kracht geeft (Philipp. 4
vs 13), aan de Corinthiërs voorschrijft: „Die roemt, roeme
in den Heere” (1 Cor. 1: 31; 2 Cor. 10: 17), zoo accep-
teert hij van anderen ook slechts lof in (en voor) den
Heere.

ven, hier debatteert? Mocht iemand ten aanzien van zijn eerste argument (vs 29) nog met een toegevend schouderophalen willen reageren en zeggen: „Nu ja, dan moeten we voortaan zulke mensen maar niet meer doopen. Maar praktisch verandert er weinig van. Want in een eenmaal gevestigde gemeente is het gros van de doopelingen, waarmee men te maken krijgt, kinderen” — dan wordt hem nu in vs 30 het vuur meer na aan de schenen gelegd. Hij zal het „geval” van niemand minder dan den apostel zelf onder oogen moeten zien. (Waarbij hij nooit voorbij kan gaan aan het feit, dat juist de doop (Hand. 9:18) voor Paulus den aanvang beteekende van den lijdensweg (Hand. 9:16) voor Christus' Naam!) En al zou hij mogelijk willen interromperen en zeggen: „Nee, Paulus, die sprong mag U niet maken. Want die aanstaande dood was hij de menschen uit vs 29 om zoo te zeggen hun lot, maar bij u is er een moedwillig gaan in den dood. U moogt dus ten aanzien van uzelf niet de conclusie trekken uit ons standpunt: „Ik had me niet

moeten laten doopen”. Uw doop had wel zin. Alleen: u had het „leven” voor keus moeten nemen!” — mocht hij dit soms op de lippen hebben, dan is Paulus hem voor en zet hem aanstonds schalkmat: „Gij daer in Corinthen hebt me om mijn gevaarvollen strijd lof toegezwaaid. En als ge nu wilt adviseeren: „gooi het toch over een anderen boeg” (en dat moet inderdaad de consequentie zijn van uw standpunt!), dan zijt ge met uzelf in tegenspraak!”

Ik meen toch te mogen zeggen, dat er bij bovenstaande exegese niet alleen een passende verklaring voor de tot nog toe onbegrepen woorden „voor de dooden” is gevonden, maar ook beter verloop is gekomen in Paulus' betoog. En daarom ben ik zoo vrij geweest die onder de aandacht en de critiek van anderen te brengen.

Groningen.

D. HOLWERDA.

KERKELIJK LEVEN

VERHEERLIJING VAN DE VRIJMAKING? (III)

Zoals we zagen, is de steller van den door ons in bespreking genomen brief bang voor „mystieke” verheerlijking van de vrijmaking. Dat zijn wij ook. Daarover dus niet meer.

Maar nu komt er een opmerking, die m.i. het gevaar meebrengt, dat we met alle waarschuwing tegen „mystiek” gevaar loopen, den bodem der feiten te verlaten.

Schrijver van den brief toch beweert, dat er (bij ons) menschen zijn, ja zelfs kerken, die menschenlijk handelen v e r e e n z e l v i g e n met Christus' verlossingswerk. Verder gaande, schuift hij aan deze personen (en kerken) in de schoenen, dat zij daarom meenen, dat over dat als Christus' verlossingswerk aangediende, en daarmee vereenzelvigde menschenwerk geen critiek uit Gods Woord meer mogelijk is.

Nu weet ondergeteekende niemand zich voor den geest te halen, die zoo oordeelt. Ook in de vrijmaking is het „menschenlijk handelen” nooit zonder zonde geweest. En voorzover het goed was, d.w.z. gehoorzaam, was het niet identiek met Christus' verlossingswerk, doch daarvan een vrucht. Ons gehoorzaam werk is met Christus' werk nooit identiek, al is het er wel mee verbonden. Hij heeft het voor ons „verworven”, „verdiend”. En als Hij het „verdiend” of „verworven” heeft, dan komt de Geest ons dat „verworven” nu verder „toepassen” of „applianceeren”.

DAT het goede (gehoorzame) werk der geloovigen aan Christus' verlossingswerk zóó verbonden is, als de geapplianceerde vrucht verbonden is aan den arbeid van wie de vrucht (plús haar applicatie!) v e r d i e n d heeft, dat is geen meening van dezen of genen, doch de belijdenis ook van den auteur van bedoelden brief; het staat in den Catechismus (antw. 86, Zondag 16, 17). Daar staat ook, dat Christus' verlossingswerk geschiedt is OPDAT wij weer zouden leven naar de wet.

Critiek op het „menschenlijke” in ons werk is daarom altijd geoorloofd. Ja zelfs geboden. Mits ze Schriftgetrouw zij, en dus h a n d h a v e, dat er goede handelingen kunnen zijn.

Mits ze ook de bedoeling hebbe, het genadewerk „los te pellen” uit onze zondige omzwachteling.

Toen men in 1944 vroeg: „Ja of neen — moest het antwoord „neen” zijn. De sprekers van zoo'n woord zijn lang niet goed. Het woord „neen” is het wel, in gevallen als het onderhavige. Dat staat vast voor wie de Schrift en de confessie leest zoals wij het doen. En wie nu „menschenlijke” werken criticiëren wil, ga zijn gang. Mits hij niet het sprekende subject, doch het gesproken woord „neen” op een zeer concreet eisch toetst aan Schrift en belijdenis. Want dat is mogelijk. En wie daarover heenloopt, die criticiëert misschien duizend en één hebbedingeljes van subject A, B, C, X, Y, Z. Maar hij laat na zijn critiek te oefenen nu net precies op dat ééne punt, waar het op aankomt, wijl het als n o r m a t i e f gesteld is voor alle subjecten rechts en links van de streep. Mijn bezwaar is, niet dat sommigen te veel criticiëren, maar dat ze het veel te weinig doen. Ze ontwijken angstvallig het ééne decisieve punt. Dat is: ze staken hun critischen arbeid precies op dat punt, waar alles er op aan begint te komen.

Tenzij dus iemand meenen mocht, dat een gebrekkig mensch geen goede werken doen kan, blijft als eenige conclusie, dat in bepaalde situaties men moet kiezen: ja of neen. Wie de mogelijkheid van goede werken (iets anders dan onbevleete werken) ontkent, die zal de besliste keuze van „neen” kerk, of van een politieke partij, het meegaan met een hervorming als van de 16e eeuw, permanent dispuutabel moeten stellen: 't kan zóó, maar 't kan ook anders; het m á g ook allemaal anders.

Maar in 1950 liggen nog altijd die eischen en vragen van 1944 op tafel. Voor iedereen. Iedereen móet — zeggen de uitbanners — die eischen accepteren als van den Heere zelf gesteld. De uitbanners hebben op dit punt hun „ja” het eerst gesproken en opgelegd.

Maar dan moet het „neen” van den ander niet dispuutabel gesteld worden, omdat het „menschenwerk” is. Het eerste „menschenwerk” was het stellen van den eisch. En 't is 'n doodgewoon blijk van bijziendheid als er menschen zijn — dit slaat niet op den briefschrijver, maar wel op enkele menschen, die hij min of meer in bescherming neemt, en die nu beweren, dat het geen zin meer heeft „den kerkelijken weg” te volgen in een kerk, die menschenlijk handelen vereenzelvigen met Christus' verlossingswerk. Als van deze menschen enkelen gezegd hebben: wij laten ons overhevelen naar het gezelschap der eischen-stellers, wel, dan houden ze heelemaal geen „kerkelijken weg” meer open voor hun besef. Want de eischen-stellers zeggen nu al zes jaar lang: zóó wil het de Heere; die eischen stelden wij, en het stellen ervan was 'n vrucht van Christus' verlossingswerk; en woudt u praten van critiek? Best, meneer, maar eerst DOEN wat wij zeggen. Doen, minstens tot de volgende synode. En bedenkt het wel: wat de synode deed, dat HEBT gij allemaal zelf gedaan. Laten we met elkaar toch geen kat-en-muis spelen: dat fraais staat toch allemaal gedrukt?

Het is dan ook m.i. onjuist gezien, wanneer briefschrijver zegt: op het door mij aangevochten standpunt „kan men niet spreken over wat ons gescheiden heeft en houdt, immers God heeft ons dan gescheiden en men zou met een variant kunnen zeggen: „wat God gescheiden heeft, hereenige de mensch niet”.

Schrijver vergeet, geloof ik, dat het „ja eischen” van de eischen-stellers en het „alleen neen mogen zeggen” van de eischen-beantwoorders ons scheidt. Het stellen van dien eisch als eisch was naar de wet en naar de kerkorde, of het was het niet. Was het wel naar de wet, dan is de man die „neen” antwoordt, de trekker van de scheur. Was het stellen van dien eisch als eisch niet naar Schrift en kerkenordening, dan is het „neen” van wie antwoord gaf de weigering om mee te scheuren; dan was dat „neen” in principe de hereeniging. De vrijmaking was dan ook „hereeniging”; het stond alleen maar niet in „Trouw”. „Trouw” kent wel de regels van het voetbalspel; maar het weet geen sikkiepit (als blad) van de regelen van Schrift en kerkenorde op het punt-in-kwestie. „Trouw” is interkerkelijk; was het maar liever kerkelijk en intersportclubberig. Ze weten vandaag precies wie een bokswedstrijd gewonnen heeft. Ze willen niet weten, wie een geestelijke match gewonnen heeft. En met de formule „menschenwerk” dooden ze bij voorbaat alle rekele, zakelijke, critiek.

Volgende week verder, hopen we.

K. S.

Manipulaties met het „onzichtbare” kerkfantoom

In ons vorig artikel herinnerden we eraan, dat naar onze belijdenis alle geloovigen „onder het juk” móeten zijn, maar dan onder het juk van Christus. En dat élk ánder juk, zodra het opleggen ervan tot principe van kerkvergadering en van kerkafgrenzing gemaakt zou zijn, de desbetreffende kerk automatisch, ipso facto, tot valsche kerk stempelt. Dus niet, wanneer zij „eens een ongelukkig besluit” neemt (wie doet dat niet?), maar wanneer zij van dat valsche juk een beginsel maakt, een beginsel, een maatstaf, een principe van kerkvergadering; alzóó dus, dat zij ambtelijken dienst bindt aan wat niet het juk van Christus is.

Want als ze tot de sprekende a m b t s d r a g e r s zegt: u mag alleen DIT spréken, dan zegt ze met een tot de hoorders: u mag alleen DIT hóóren. Onrechtmatige binding van ambtsdragers is geen zaakje, dat alleen dézen aangaat; ze is automatisch onrechtmatige binding van de leden der kerk in het algemeen. Spreekverbod is h o o r v e r b o d. Al begrijpen de duizenden niet, dat één enkele ambtsdrager, die weigert zich te laten binden aan een juk, dat valsche opgelegd én ook zelf in wezen vals is, de zaak van die duizenden behartigt, het is toch zoo, ook al schelden ze in

koor hem de huid vol, vanwege hun gemakzucht en onverstand.

Het gaat dus ook en zelfs eerst om die hoorders. Hun zaak is in geding. En, zij zelf zijn in dit procédé geen hulpeloze stakkers, over wier hoofd heen een paar professoren en dominees en élite-ouderlingen een academische of hogere-kerk-politieke kwestie uifvechten. O neen. Ze zijn vrijgemaakt van den Zoon des menschen; ze hebben een mond gekregen, en worden door Paulus herhaaldelijk als mondigen aangesproken en vooral — bejegend. Van hen wordt dan ook geëischt, dat ze zich ook als mondigen gedragen; m.a.w. dat ze zich de door God hun gegeven kaas niet van de door Hem gesneden boterham laten eten door onbevoegden. Niet door een of anderen Caesar of Führer, en nog veel minder door hun geliefde voorgangers in den Heere, die toch óók zoo mooi kunnen preeken en bidden, en die dus, in hun conclave of consortium verenigd, wel „geen ongelijk zullen hebben”. Dit laatste is een veronderstelling aangaande de ouden, totdat het tegendeel gebleken is; welk eventueel „blijken” intusschen als een probleem geldt, welks afhandeling voor het gemak wordt uitgesteld tot „morgen”; — een „morgen”, dat nooit aanbreekt, evenmin als het „morgen” uit Ibsen's Brand.

Hoe ontelbare malen slaagt de duivel erin, de geloovigen ertoe te verleiden, dat zij van plichten en rechten van den voor hen met Middelaarsbloed verworven staat der mondigheid zich doodkalm ontdoen, en zichzelf en alle anderen gaan bejegenen en laten bejegenen alsof ze nog onmondigen zijn. Paulus heeft, welbeschouwd, daartegen, d.w.z. tegen deze grove zonde, waarin het door Christus verworvene het door christenen verworvene wordt, zijn „Galaterbrief” geslingerd; maar deze brief behoort dan ook tot die geschriften, die de kerk wel graag uitpluist in exegetische detailpunten (Hagar, Sara, Hagar Sinaï, Jeruzalem beneden, Jeruzalem boven), doch die zij in de groote lijnen koppig verwaarloost. Juist op het punt van die verkregen mondigheid als s t a a t - l i n - r e c h t e n. O, gij uitzinnige Galaten, wie heeft u betooverd? Ik denk, dat Luther daar erg vaak over nagedacht heeft, de man, die vóór de honderdduizenden streed, toen hij weigerde een onschriftuurlijke binding te aanvaarden, en door hen niet begrepen en verloochend werd. Juist over dien brief aan de Galatiërs schreef hij zijn misschien wel beste werk.

Een van de mooie maniertjes, waarop de duivel erin slaagt, mondig verklaarden met een stichtelijk gelaat zich als babies te laten bejegenen, is de methode van de beeldspraak. Met haar malsche gras en teere twijgen kun je in de wereld alle vangkuilen camoufleren; één voor één tuimelen de kulerende of galopperende verwachte slachtoffers in den kuil.

Daar hebt ge b.v. de overbekende beeldspraak van „de zieke mama”. Toen Kuyper de Hervormde Kerk eens een 96-jarige matrone noemde ('t is een keer gebeurd), werden ettelijke hervormde Standaardlezers, en anderen van de weeromstuit, brieschend. Als evenwel de zelfde brieschende menschen hun bondsdominee, plus confessioneelen collega, hooren verzuchten, dat „moeder” krank is, en dat de arme oude kranke aan het ziekbed gekluisterd is, en dat nu alleen de léelijke en ondankbare zonen van het ziekbed hunner zieke moeder wegloopen (De Cock, Kuyper; vandaag hooren wij het geteem natuurlijk tegen óns richten), terwijl de liefdevolle zonen aan moeders ziekbed blijven zitten, dán zeggen diezelfde menschen, die van geen „matrone” willen hooren: hoe mooi is dat „bijgebracht”, dat beeld van die zieke moeder. De kerk, „het oude mensch”! Geen mensch schier realiseert zich, dat naar het begrip van de beeldspraakhanteerders de zieke mama nooit van zijn leven dood gaat, weshalve de beeldspraak, die aan fysieke ziekte ontleend is, hier een vreemd geval is; want ze involveert, dat de jongens aan het ziekbed er moeten blijven zitten tot den jongsten dag, werkeloos blijvende; en ook, dat het dappere nieuwjaarswoord: zegt den kinderen Israëls dat zij v o o r t t r e k k e n, alleen maar individualistisch-spiritualistische betekenissen overhoudt. En, wat nog erger is, niemand laat het tot zich doordringen, dat het beeld van een flinken zoon aan het ziekbed van een kwijnende mama toch eigenlijk geen oogenblik pást; want „de kerk” is geen aparte grootheid naast haar „kinderen”; zij is de vergadering van haar kinderen (kinderen, wijl gebaard, als kinderen Gods, door het Woord). Met andere woorden: is „moeder” ziek, dan komt dat doodeenvoudig daarvandaan, dat de „kinderen” ziek zijn en weigeren gezond te worden, omdat het wel zoo gemakkelijk is, aan het ziekbed gekluisterd te wezen: zoete banden, zoete kluisers. De „kinderen” fantaseeren alzóó een zieke „moeder”, om hun eigen ziekte te kunnen aandienen als de pijkste, kinderlijke en ook geestelijke gezondheid. Dat gedrag is natuurlijk de ergste ziekte.

Velen praten nog al eens, van hoog tot laag, over „geestelijke volksgezondheid”. Als ze eens ophielden met het hoofd in den schoot te leggen, en hun luiigheid aan te dienen als kracht, en hun meedoen aan kwaad als genezingsmirakel, dán zou er heel wat „geestelijke volksgezondheid” teruggevonden zijn. Dat volk was gezond, dat Luther begreep, en Calvijn volgde. De lui „blijvers”, óók onder een synodocratische hiërarchie, maken het volk ongezond, en nóe-